

УДК 336.2:339 Доц., ст. наук. співроб. Б.А. Карпінський, канд. екон. наук –
академік Міжнародної Кадрової Академії

ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ ЯК ІНТЕГРАЛЬНИЙ ІНДИКАТОР СТАНУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Виділено оціночний апарат збалансованості фінансової системи держави як інтегральний індикатор стану фінансової безпеки. Наведено результат розрахунку індикаторного рівня збалансованості на рівні регіонів України. Запропоновано сформувати моніторингові підрозділи для оперативної оцінки зміни індикатора стану збалансованості.

*Assoc. prof., senior research officer B.A. Karpinsky – Academician
of International Skilled Academy*

State financial system equation as the integral indicator of financial security stage

The valuing apparatus of financial system equation of the state is determined as the integral indicator of financial security condition. The result of calculation of the indication level of equation on the level of regions of Ukraine is explained. The monitoring subdivisions for operative valuing of the stage of equation indicator changing are offered to form.

Постановка проблеми. Фінансова система України та її регіонів характеризується значним дисбалансом. Так, фінансові результати свідчать, що у січні 2008 р. доходи державного бюджету зросли на 35, а видатки (за рахунок спрямованості бюджету на поточні витрати і виплати соціального характеру) – на 75 %. Така диспропорція об'єктивно призвела до посилення загрозливих тенденцій у дефіциті державного бюджету який становив 13,6 млрд. грн. і це при його заявленому на 2008 рік у рамках 18 млрд. грн. До цього всього тут ще не враховано потребу у виплаті значних боргових сум за спожитий зовнішній газ.

Виходячи з останнього, проблематика, порушена у даному дослідженні, має на меті частково компенсувати наявні пробіли щодо окремих аспектів актуальної тематики можливостей досягнення оптимального рівня збалансованості фінансової системи території та провести необхідну систематизацію як у науковому пошуку, так і практичних висновків за останній період в контексті визначення стану фінансової безпеки території на основі індикаторного підходу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Можливо стверджувати, що проблема як у частині формування аналітичного підходу щодо інтегрального індикатора балансування фінансової системи території, так і визначення його місця в фінансовій безпеці держави до цього часу не знайшла свого логічного вирішення. Водночас, при цьому не слід ігнорувати епізодичних випадків вживання слів "механізм", "фінансова система", "збалансованість" тощо, проте часто вони стосуються, бюджетних відносин держави й вказують на необхідність урівноваження доходів та видатків відповідної території чи галузі, або ж розкривають сутність окремих напрямків економічних знань, що безпосередньо не стосуються до збалансованості фінансової системи. Серед небагатьох науковців, що певним чином звертались до проблематики

визначення і впорядкування фінансової системи держави, а також формування економіко-організаційного механізму її збалансованості за індикаторами фінансової безпеки можливо виділити О.І. Барановського, О.Д. Василика, О.С. Власюка, М.М. Єрмошенка, О.М. Ковалюка, М.І. Крупку, І.Р. Михасюка, В.М. Опаріна, В.Ф. Столярова, С.Г. Шклярука, В.М. Федосова [1-3, 5, 13-20].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. У загальному випадку можливо стверджувати, що у наукових працях більшості вчених та практиків досліджуються окремі проблемні питання фінансової системи держави без їх ув'язування з елементами фінансової безпеки, не говорячи вже за потребу у врахуванні особливостей збалансованості на різних рівнях. Проведений аналіз свідчить, що в Україні недостатньо фундаментальних досліджень, присвячених сучасним викликам національній безпеці, особливо її економічної складової, а також розробленню адекватних підходів щодо оцінки рівня збалансованості. Виходячи з цього, доцільною є подальше системне розроблення теоретичних основ щодо виділення концепції, особливостей та показникової бази інтегрального індикатора збалансованості фінансової системи держави в контексті стану фінансової безпеки для забезпечення обґрунтованої та оперативної її оцінки [6-12].

Цілі статті. Синтезувати формульний апарат, виділити показникову базу, сформулювати методологічні положення щодо оцінки інтегрального індикатора збалансованості фінансової системи держави з врахуванням засад фінансової безпеки, подати один з варіантів його розрахунку.

Виклад основного матеріалу. Прийнято, що за своєю сутністю *індикатор* (від лат. indication – кажу, показую) – цифровий показник зміни економічних (зокрема фінансових) величин, що його використовують для обґрунтування економічної політики, спрямованості економічних процесів та оцінки їх результативності [4, с. 233].

Відносним показником (базою обчислення усіх інших показників) для розрахунку інтегрального індикатора збалансованості є середній зарібок мешканця певної території, як один із найвагоміших чинників, що свідчать про її наявний фінансовий стан.

Інтегральний індикатор збалансованості з врахуванням підходів фінансової безпеки обчислюється на основі обрахованих групових індикаторів, що набагато спрощує з'ясування причин розбалансованості, а, значить, і пошук шляхів досягнення рівноважного стану фінансової системи.

Узагальнено формульний апарат, згідно з яким проводиться розрахунок інтегрального індикатора збалансованості, можна представити в такому вигляді (1-4):

$$Prb = + \frac{\sqrt[I_g]{\prod_{ig=1}^{I_g} \left(\frac{x_{ig,t}}{X_{g,t}} - \frac{x_{ig,t-1}}{X_{g,t-1}} \right)}}{\sqrt[J_c]{\prod_{jc=1}^{J_c} \left(\frac{v_{jc,t}}{V_{j,t}} - \frac{v_{jc,t-1}}{V_{j,t-1}} \right)}} - \frac{\sqrt[J_g]{\prod_{jg=1}^{J_g} \left(\frac{y_{jg,t}}{Y_{g,t}} - \frac{y_{jg,t-1}}{Y_{g,t-1}} \right)}}{\sqrt[I_c]{\prod_{ic=1}^{I_c} \left(\frac{v_{ic,t}}{V_{I,t}} - \frac{v_{ic,t-1}}{V_{I,t-1}} \right)}}, \quad (1)$$

$$P^{rb} = \sqrt[K]{\prod_{k=1}^K P_{g,k}^{rb}}, \quad (2)$$

$$P_g^b = \sqrt[L]{\prod_{l=1}^L P_g^{rb,l}}, \quad (3)$$

$$P^b = \sqrt[L]{\prod_{l=1}^L P^{rb,l}} = \sqrt[K]{\prod_{k=1}^K P_{g,k}^b}, \quad (4)$$

де: P_g^{rb} – рівень збалансованості однієї з груп g фінансових показників у певному регіоні (розраховується окремо для кожного регіону в межах території, що досліджується, в розрізі відповідних груп показників); g – позначення групи показників (зокрема, $g = f$ – для фінансової; e – для економічної; s – для соціальної, c – для групи порівняльних (відносних) показників та ін. груп); i_g – порядковий номер показників-стимуляторів певної групи (що позитивно впливають на збалансованість фінансової системи), $i_g = \overline{1, I_g}$, I_g – загальна кількість показників-стимуляторів; j_g – порядковий номер показників-дестимуляторів певної групи (що негативно впливають на збалансованість фінансової системи), $j_g = \overline{1, J_g}$, J_g – загальна кількість показників-дестимуляторів; x_{i_g} – показники-стимулятори в межах конкретної групи; X_g – сума показників-стимуляторів, $X_g = \sum_{i_g=1}^{I_g} x_{i_g}$; y_{j_g} – показники-дестимулятори в межах конкретної групи; Y_g – сума показників-дестимуляторів, $Y_g = \sum_{j_g=1}^{J_g} y_{j_g}$; v_{i_c} , v_{j_c} – по-

рівняльні (відносні) показники, що стосуються певного регіону (пропонується використовувати за порівняльні такі показники: кількість населення, площа території, дохід та витрати на душу населення, які прийнято за базу в цьому випадку) і можуть як позитивно, так і негативно впливати на збалансованість фінансової системи; V_I, V_J – сума порівняльних (відносних) показників, які стосуються певного регіону, $V_I = \sum_{i_c=1}^{I_c} v_{i_c}$, $V_J = \sum_{j_c=1}^{J_c} v_{j_c}$; t – позначення від-

повідних показників звітнього періоду; $t-1$ – позначення відповідних показників попереднього періоду (періоду, що передував звітньому); l – порядковий номер регіону, $l = \overline{1, L}$, L – загальна кількість регіонів дослідження на території, що досліджується; k – порядковий номер групи показників g , $k = \overline{1, K}$, K – загальна кількість виділених груп показників, на основі яких проводиться аналіз збалансованості фінансової системи території; P^{rb} – рівень збалансованості певного регіону в межах території, що досліджується; P_g^b – рівень збалансованості фінансової системи в межах групи показників на рівні території, що досліджується; P^b – загальнотериторіальний (інтегральний індикатор) рівень збалансованості фінансової системи.

Виходячи з цього, територія держави (регіону дослідження), своєю чергою, розбивається на регіони (території дослідження), для кожного з яких розраховуються групові показники фінансової збалансованості. Далі обчислюється рівень збалансованості фінансової системи кожної із територій дослідження в цілому. Після цього за формулою 2 обчислюється інтегральний індикатор збалансованості фінансової системи держави.

Загалом, на процес збалансування фінансових систем впливає значна кількість чинників (фінансових, економічних, соціальних та інших), серед яких можна виділити такі: величина внутрішніх та зовнішніх інвестиційних вкладень, кількість функціонуючих на території суб'єктів господарювання, їх кредиторська та дебіторська заборгованості, рівень зайнятості та безробіття території, обсяг наявних основних та оборотних фондів тощо. Але усе ж такі визначальними (основоположними) чинниками оцінки ефективності функціонування побудованої фінансової системи та розрахунку величини її збалансованості є величини доходу та витрат, що припадають на одного мешканця досліджуваної території.

Необхідно зазначити, що не останнім чинником отримання реальних результатів щодо збалансованості фінансової системи території є розроблення ефективної методики організації збору даних для подальшої їх обробки з метою розрахунку показника інтегрального індикатора збалансованості фінансової системи.

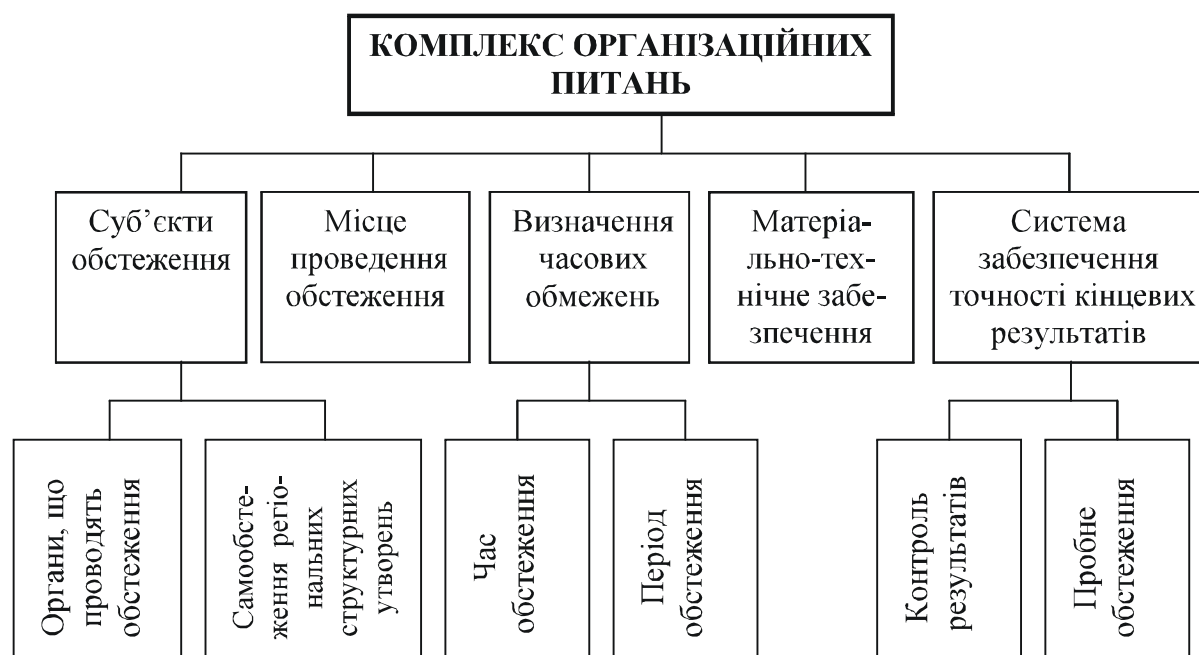

Рис. 1. Комплекс організаційних питань щодо моніторингу з метою розрахунку інтегрального індикатора збалансованості фінансової системи держави

Комплекс організаційних питань щодо збору даних стосується місця й часу проведення обстеження, органів та персоналу, залученого до такого обстеження, його матеріально-технічного забезпечення, а також системи гарантування точності результатів (рис. 1).

Отже, перш за все, необхідно визначитися із територією та періодом дослідження; визначити перелік аналізованих показників за кожною групою,

враховуючи затратність збору інформації за даним показником на території дослідження та час, затрачений на отримання кінцевих результатів.

Подібний підготовчий етап до безпосереднього збору даних є необхідним через неоднорідність походження різних показників та градацію їх "прозорості" (тобто, рівня тяжкості отримання певних результатів). Так, без додаткових затрат, згідно з інформацією Державного комітету статистики України, а також Головних управлінь статистики в областях, дані щодо розподілу сільського населення за статтю, віком та категоріями господарств збираються раз на 5 років, а сортові посіви під урожай звітного року та наявність тракторів, сільськогосподарських машин та енергетичних потужностей обстежуються двічі рази на 5 років, причому значних змін за даними показниками у більш-менш короткий термін не передбачається, отже проводити збір даних за цими параметрами щорічно не доцільно (водночас, за певних умов це може бути і необхідним складником проведення об'єктивної оцінки стану збалансованості фінансової системи території).

У самому терміні "**збалансованість**" охоплюються як об'єктивні (ті, що підлягають чіткому вимірюванню), так і суб'єктивні (які не можна конкретно виміряти, тобто експертні) показники впливу на фінансову сферу держави. Але, доклавши певних зусиль, можна виділити обмежену групу факторів, що більшою мірою впливають на величину збалансованості, через що значно спрощується процес обрахунку рівня збалансування території.

Загалом за фактором *тривалості*, можливо розрізнити збалансованість на певний момент та на період часу, при цьому друга (періодична) збалансованість поділяється на довго-, середньо- і короткострокову. Хоча, звісно ж, тут мова може йти лише про відносне, а не абсолютне збалансування, оскільки ми знаходимося у динамічному, мінливому середовищі, де щохвилини з'являються нові, ще не враховані фактори впливу із більшим чи меншим ступенем вагомості.

Короткостроковою пропонується вважати збалансованість фінансової системи, яка стосується місячного, квартального або річного терміну часу. При цьому обчислений індикатор рівня даної збалансованості знаходиться в допустимих межах, за яких систему прийнято вважати збалансованою, не довше вище окресленого періоду. *Середньострокова* збалансованість виникає за наявності допустимого рівня збалансованості території терміном від одного до трьох років, а *довгострокова* – строком понад три роки. Вказані вище терміни стосуються початкового етапу впровадження запропонованого методу розрахунку інтегрального індикатора збалансованості фінансової системи, і надалі мають підлягати перегляду з метою продовження зазначених термінів відповідно до трьох, шести та десяти років залежно від терміну фіксування допустимого рівня (індикатора) збалансованості.

На етапі впровадження та апробації розрахунку інтегрального індикатора збалансованості вважається за необхідне проводити його обчислення з детальним аналізом отриманих результатів на державному рівні не рідше рази на рік, а на регіональному – не рідше рази на квартал. У подальшому (через 3-5 років) пропонується проводити подібні розрахунки для держави в ці-

лому – раз на 3 роки (глибинний аналіз із застосуванням максимальної або значної кількості показників), у розрізі регіонів – раз на рік (поверхневий аналіз на основі обмеженої, але достатньої кількості показників). При виникненні певних критичних ситуацій можливим є проведення ґрунтовніших розрахунків на "проблемній" території.

Наступним етапом організації збору даних для розрахунку інтегрального індикатора збалансованості фінансової системи є з'ясування наявності органу, на який покладається відповідальність за проведення дослідження; за відсутності такого органу можна вести мову про його створення. На даний час, залежно від розміру об'єкта дослідження, а також потреби в кінцевих результатах діють такі групи органів, що проводять спостереження:

1. Центральні органи державної статистики – Державний комітет статистики України та його регіональні управління, – які проводять державні дослідження на макrorівні (зокрема, переписи, обстеження економічного та соціального стану).
2. Відділи статистики в міністерствах та відомствах – Державна податкова адміністрація, Державна служба приватизації майна, Державна митна служба, – що займаються дослідженням питань локального характеру.
3. Спеціалізовані інститути, агентства, міжнародні організації – Інститут соціології (філіал Інституту суспільної думки Геллапа), Міжнародна організація праці, Генеральне агентство у справах економіки та фінансів при комітеті ЄС. – Вони проводять обстеження, пов'язані з вивченням суспільної думки чи мотивації, а також оцінок тих чи інших суб'єктів сучасного суспільства.
4. Аналітичні відділи суб'єктів підприємницької діяльності – мікроекономічні дослідження, які мають маркетингове або контрольне спрямування (дослідження ринків збуту окремих фірм, споживачів певного роду продукції, конкурентоспроможності конкретної сфери діяльності тощо).

Кожен із зазначених вище органів на певному етапі залучає фахівців різних галузей діяльності залежно від конкретних потреб, які значно спрощують процес отримання достовірних результатів дослідження в найкоротші терміни. Це зауваження має стосуватися й процесу розрахунку показника збалансованості, але потребує додаткового глибокого розгляду щодо доцільності та економічності.

Названі вище групи органів відповідають за певну сферу досліджень фінансового та соціального стану країни, проте в даному випадку (необхідності обчислення рівня збалансованості фінансової системи) мова має йти про створення нового органу або принаймні окремого підрозділу в межах однієї з представлених груп. Саме за умови приділення достатньої уваги проблемі збалансування фінансової системи як країни в цілому, так і кожного з її територіальних підрозділів, зокрема, ми зможемо говорити про впевнене прямування країни до достатнього рівня розвитку ринкового середовища.

Наступним кроком у методиці організації збору даних є контроль достовірності отриманих результатів розрахунків. Його можна поділити на попередній, поточний та наступний залежно від моменту його здійснення. Загалом, контроль означає перевірку даних обстежень щодо їхньої повноти та ві-

рогідності. Повнота часто перевіряється лише візуально й залежить від обсягу визначених для аналізу показників, а не визначаються певними об'єктивними параметрами. Вірогідність кінцевих результатів аналізу може перевірятися логічно чи арифметично для аналізу ступеня впливу викривлень на кінцевий результат із подальшим виявленням причин виникнення тієї чи іншої помилки для запобігання подібних ситуацій у майбутньому.

І, нарешті, переходячи до безпосереднього методу розрахунку, необхідно зазначити, що сам процес розробки методів розрахунку величини збалансованості фінансової системи – інтегрального індексу збалансованості – вимагає тривалої та кропіткої праці, оскільки надзвичайно важливим є виділення пріоритетних показників для розрахунку, проведення їхнього раціонального групування, а також обґрунтування тих чи інших методів збалансування показників певної групи. Проте надалі, завдяки автоматизації процесу розрахунку, дані щодо ступеню розбалансованості та рекомендації щодо варіантів проведення практичних заходів для відновлення фінансової рівноваги можна буде отримати в короткий термін.

Також, далеко не останньою передумовою підтримки фінансової системи держави в рівноважному стані є наявність регулівних важелів впливу на даний процес.

Зокрема, мова йде про здійснення постійного централізованого державного регулювання, а також регулювання на місцях. У зв'язку із чим пропонується створити на обласному рівні окремі структурні підрозділи системного моніторингового контролю ступеня збалансованості фінансової системи кожного окремо взятого регіону із загальним керівництвом на державному рівні, діяльність яких стане вагомим внеском у ефективність проходження бюджетного процесу та допоможе в доволі короткі терміни зміцнити фінансову систему держави в цілому.

Більш *деталізованими функціями відділу збалансованості* на обласному рівні мають бути:

1. Періодичний збір даних для обрахунку рівня збалансованості фінансової системи на рівні області.
2. Проведення необхідних обчислень раз на квартал (поточний рівень збалансованості) та щорічно.
3. Розгляд пропозицій щодо використання отриманих результатів розрахунків, які надійшли від науково-дослідних закладів, незалежних фінансових установ, окремих науковців, населення тощо та максимальне їхнє впровадження й застосування (при виявленні доцільності подібних дій).
4. Розроблення власних заходів, які необхідно було б провести для підвищення ефективності використання зібраної інформації.
5. Передача результатів щорічних, а при виникненні такої необхідності й щоквартальних розрахунків рівня збалансованості та пропозицій щодо раціонального застосування результатів обчислень у вище стоячий орган.
6. Проведення моніторингу щодо реальної ефективності впроваджуваних на практиці заходів на обласному рівні з відповідною їхньою корекцією при виникненні такої необхідності.

7. Здійснення поточного оперативного контролю за достовірністю отриманих результатів при виявленні викривлень певного роду з одночасною розробкою ефективних методів їхнього уникнення чи зведення негативних наслідків до мінімуму.
8. Інформування широких кіл населення про результати розрахунків та прогнозні дані щодо збалансованості фінансової системи за допомогою друкованих періодичних видань.

Щодо *державного рівня управління* процесом балансування фінансової системи території, то тут можна виділити такі функції відповідного структурного підрозділу:

1. Здійснення загального керівництва обласними відділеннями управління збалансованістю фінансової системи.
2. Остаточне оброблення та аналіз результатів обчислень відділень в областях, які подаються щорічно.
3. Збір додаткових даних та розрахунків рівня загальнодержавної збалансованості раз на три роки.
4. Розгляд пропозицій щодо використання отриманих результатів розрахунків, які надійшли знизу (від обласних відділень) або ж із додаткових джерел (від науково-дослідних закладів, незалежних фінансових установ, окремих науковців, населення тощо), та максимальне їхнє впровадження й застосування (при виявленні доцільності таких дій).
5. Розроблення власних заходів, які доцільно було б провести для підвищення ефективності використання зібраної інформації.
6. Подання результатів обрахунків та пропозицій щодо їхнього раціонального застосування у відповідні органи для впровадження в дію.
7. Проведення моніторингу щодо реальної ефективності впроваджуваних на практиці заходів із відповідною їхньою корекцією за потреби.
8. Здійснення поточного контролю за достовірністю отриманих чи поданих знизу даних при виявленні викривлень певного роду з одночасною розробкою ефективних методів їхньої ліквідації, чи мінімізації.
9. Виявлення величини похибки, закладеної у формулу, та розроблення способів її зменшення.
10. Оперативне інформування нижче стоячих підрозділів про зміни методу обрахунку рівня збалансованості фінансової системи чи необхідного обсягу збору даних для розрахунку тощо.
11. Проведення контрольних перевірок певних підрозділів нижчого рівня при виявленні значних відмінностей у результатах їхніх обрахунків порівняно з аналогічними даними підрозділів інших областей, але не рідше раз на п'ять років.
12. Друкування результатів обчислення показника збалансованості та аналізу поточного економічного стану країни, розкриття найближчих тенденцій розвитку її фінансової системи в ЗМІ, на Інтернет-сторінках тощо.

Як і будь-яке інше нововведення, пропонована дворівнева система моніторингових органів, які б мали слідкувати за рівнем збалансованості фінансової системи території з позиції фінансової безпеки, має свої переваги та недоліки. Найбільш вагомими з них, а також деякі шляхи подолання виявлених недоліків згруповано в табл. 1.

Табл. 1. Переваги, недоліки (та шляхи їхнього подолання) покладення обов'язків щодо процесу визначення інтегрального індикатора збалансованості фінансової системи на окремий дворівневий орган

Переваги	Недоліки	Шляхи подолання недоліків
1. Проведення глибинного аналізу стану збалансованості фінансової системи	Додаткові фінансові затрати	Залучення додаткових (зовнішніх чи внутрішніх) джерел фінансування
2. Можливість постійного відслідковування появи негативних тенденцій та їх оперативного усунення	Тривалість одержання результатів та очікування ефекту впроваджених заходів	Побудова відповідних моделей на мікрорівні (хоча б за допомогою комп'ютерних програм), які б допомогли точніше спрогнозувати результати
3. Проведення аналізу поточного стану збалансованості України порівняно із станом збалансованості інших країн	Можливість неточностей у пропонованих методах ліквідації негативних тенденцій у кожній із груп факторів	Постійний логічний та/чи арифметичний контроль заходів, що пропонуються
4. Розроблення шляхів виходу держави з кризового стану завдяки сприянню розвитку кожного із регіонів зокрема	Відсутність кваліфікованих спеціалістів даного напрямку	Відкриття окремого факультету або хоча б спеціального курсу з напрямку збалансованості фінансової системи у ВНЗ з економічним ухилом
5. Існування відповідних органів у областях забезпечує більш глибоке розуміння проблем конкретних регіонів, і відповідно полегшує пошук їх вирішення	Відсутність (брак) програмного забезпечення для проведення відповідних розрахунків, через що існують додаткові затрати часу на розрахунки	Розроблення необхідних комп'ютерних програм

Звичайно, одні з вказаних вище заходів стосуються лише початкового етапу запровадження пропонованого методу розрахунку інтегрального індикатора збалансованості фінансової системи держави з позиції фінансової безпеки (зокрема, це виділення груп показників та проведення властиво формульних розрахунків), інші потребують постійного перегляду та пристосування до поточної економічної ситуації в державі (наприклад, методологія підвищення рівня збалансованості та розроблення пропозицій щодо використання розрахункових даних), а деякі вимагають цілеспрямованої та систематичної роботи (це стосується процесу організації збору даних).

Фінансування описаних вище служб проводиться за рахунок бюджетних коштів, підрозділи не отримують "живих" грошей від своєї діяльності, проте їхнє функціонування виправдовується, і окуплюється за рахунок позитивного впливу діяльності цих служб на оздоровлення фінансового середовища держави.

Необхідно додатково зазначити, що межі описаних вище моніторингових досліджень можуть змінюватися від мікросередовища конкретного підприємства (чи навіть його підрозділу) до макросередовища цілої держави чи групи держав. Відповідно, це впливатиме на вибір органу, якому доцільніше

проводити те чи інше дослідження (територіального чи загальнодержавного), а також на вартість і ціну отриманих результатів моніторингу. Останні залежатимуть від обсягу проведених робіт, кількості залучених спеціалістів по збалансуванню конкретного напрямку діяльності, загального часу, використаного на потрібну діагностику, та затратності отримання необхідної додаткової інформації щодо стану досліджуваного об'єкта чи збору ряду показників, яких бракує для здійснення аналізу на необхідному рівні.

Також одним із можливих джерел залучення коштів на фінансування діяльності вищеописаних структур на початкових етапах впровадження та встановлення є продаж дозволів на використання розроблених методів та результатів обрахунку показника збалансованості фінансової системи території закордонним державам (можливо, на визначений термін).

Або ж, за умови визнання подібного варіанта доцільнішим на законодавчому рівні, можливим є втримання монопольного права проведення моніторингових досліджень українськими інституціями, в тому числі й для зарубіжних країн з урахуванням певних особливостей кожної з них та залученням (за потреби) спеціалістів окремих галузей діяльності досліджуваних територій. Задля підвищення достовірності та ефективності результатів такого моніторингу, а також із метою зменшення затратності проведення таких досліджень, пропонується створити відповідні підрозділи з дослідження збалансованості фінансової системи території при українських консульствах за кордоном.

Отже, *споживачами інформації фінансового моніторингу щодо інтегрального індикатора збалансованості фінансової системи є:*

1. Міжнародні організації держав у частині:

- виявлення "слабших ланок" у тій чи іншій міжнародній організації (мова може йти як про цілі держави, так і про їхні складові частини) на основі проведення розрахунку загальної та часткових величин збалансованості фінансової системи території,
- подальше проведення аналізу причин розбалансованості певної території (держави чи її складової частини), що входить до складу конкретної міжнародної організації з метою виявлення групи факторів, які спричинилися до негативного результату,
- пошук шляхів усунення та безпосереднє усунення негативного впливу вищезазначеної групи факторів,
- прогнозування перспективного рівня збалансованості досліджуваної групи країн за умови впливу певних додаткових факторів, у т.ч. при прийнятті нового члена в дану міжнародну організацію,
- проведення попередньої діагностики при вирішенні питання укладання певного договору як усередині міжнародної організації, так і із зовнішніми партнерами на основі розрахунку показника рівня збалансованості фінансової системи території з метою виявлення доцільності проведення подібних дій.

2. Окремі держави на предмет:

- розрахунку загальнодержавного рівня збалансованості фінансової системи та відповідних показників на регіональному рівні з метою виявлення найбільш та/чи найменш розвинених територій, а також для проведення порівняльного аналізу рівня економічного розвитку досліджуваної країни з іншими країнами (сусідами, конкурентами, партнерами тощо),

- оптимізації процесу планування доходів та видатків державного та/чи регіональних бюджетів на основі отриманих розрахунків,
- визначення пріоритетних напрямків вкладання коштів та розрахунків періоду окупності запропонованих проектів,
- розроблення заходів із метою економічного вирівнювання розвитку регіонів держави з метою пропорційного планування бюджетних коштів,
- виявлення майбутніх наслідків впливу на фінансову систему території певного комплексу дій у напрямку зміни показника рівня збалансованості.

3. Міністерства і відомства в напрямку:

- раціоналізації процесу процентного розподілу бюджетних коштів поміж структурними підрозділами міністерств і відомств, виходячи з результатів розрахунку відповідних показників збалансованості фінансової системи територій,
- здійснення коригування наявного переліку функцій та відповідного проведення витрат структурних підрозділів міністерств і відомств з огляду на економічні особливості території їхнього розташування,
- виявлення необхідності створення нового та/чи ліквідації наявного структурного підрозділу міністерства чи відомства, або ж безпосередньо міністерства чи відомства при значних відхиленнях певної території за показником збалансованості чи виникнення певної групи додаткових факторів впливу,
- проведення аналізу ефективності здійснення попередньої діяльності певного міністерства чи відомства, або ж їхніх структурних підрозділів, їхнього впливу на показник збалансованості фінансової системи території та прогнозування подібних результатів у майбутньому.

4. Органи місцевого управління та самоврядування щодо:

- розрахунку величини збалансованості фінансової системи на місцях із метою розмежування представлених на території дослідження галузей економіки на більш та менш розвинені, а також для здійснення цілеспрямованого керування процесом досягнення достатнього рівня збалансованості,
- можливості здійснення прогнозних розрахунків величини показника збалансованості фінансової системи в цілому й у межах кожної з галузей економіки на місцях у коротко- та довготерміновому періоді часу,
- здійснення ефективного планування подальшої діяльності органами місцевого управління та самоврядування щодо аналізу впливу на зміну величини збалансованості фінансової системи більш чи менш значимих економічних трансформацій.

5. Підприємства:

- проведення моніторингу певної галузі підприємницької діяльності на предмет збалансованості щодо кола виробників, споживачів, наявності ринків сировини, збуту тощо з метою виявлення незайнятих чи відносно вільних ніш на ринку чи для полегшення розрахунку величини конкурентності мікросередовища,
- дослідження окремо взятого підприємства на предмет збалансованості його фінансової системи задля виявлення слабких боків діяльності,
- здійснення перспективного планування діяльності з урахуванням усіх розрахованих раніше показників,
- проведення аналізу впливу певних додаткових чинників (зокрема, укладання угод тощо) на рівень збалансованості фінансової системи підприємства.

6. Населення виявляє зацікавленість результатами моніторингу фінансової системи щодо:

- прогнозування рівня інфляції, курсу валют, інвестиційно привабливих територій, зміни банківських ставок тощо,
- дослідження ринків праці на предмет виявлення видів діяльності, що користуються найбільшим попитом на ринку праці з метою здобуття відповідної освіти, перекваліфікації тощо,
- виявлення доцільності переїзду в той чи інший регіон країни з огляду на потребу залучення спеціалістів певної категорії та економічні перспективи розвитку даної території.

Звичайно, не варто обмежуватися лише переліком запропонованих вище споживачів результатів моніторингу фінансової системи та наведеними сферами застосування отриманої інформації, оскільки ми знаходимося в динамічному середовищі, де практично щодня відбуваються різноманітні зміни, які певною мірою коректують цілі й завдання економічних та фінансових суб'єктів. Хоча в загальному випадку, враховуючи наявну ситуацію на ринку й початковий етап застосування моніторингу збалансованості фінансової системи території, можливо та необхідно користуватися наведеним вище переліком практичного застосування моніторингової інформації.

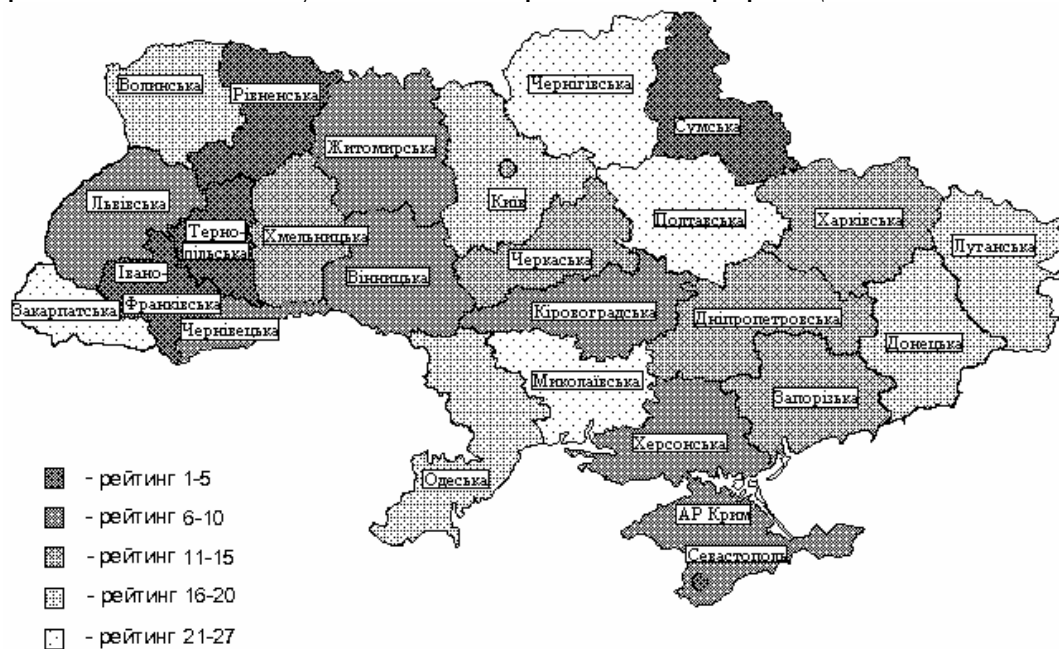

Рис. 2. Усереднений інтегральний індикатор збалансованості фінансової системи регіонів України (1998-2007 рр.)

Зокрема, результуючу величину інтегрального індикатора збалансованості фінансової системи регіонів України з відповідним рейтинговим розподілом у картографічному вигляді представлено на рис. 2, який наочно відображає як високий рівень збалансованості в досліджуваному періоді Рівненської, Тернопільської, Івано-Франківської та Сумської областей, так і низький рівень збалансованості в Чернігівській, Полтавській, Миколаївській та Закарпатській областях. Отже, необхідно відзначити відсутність потреби в підвищеній увазі щодо цієї проблеми з боку відповідних органів державного управління в короткостроковому періоді до областей першої, а також адекватно

звернути на раціональність використання чинників розвитку областей другої з зазначених вище груп.

Лише за допомогою комплексного бачення проблеми створення моніторингової системи щодо аналізу збалансованості фінансової системи території при розрахунку її інтегрального індикатора ми можемо з упевненістю казати про велику вірогідність отримання відчутного ефекту її діяльності (як у плані оздоровлення власне української фінансової системи, підвищення рівня її збалансованості, так і щодо отримання певної фінансової вигоди від проведення моніторингових досліджень на замовлення) у перспективі.

Висновки. Інтегральний індикатор збалансованості фінансової системи з позиції стану фінансової безпеки можливо розраховувати на окремих рівнях, починаючи від глобального (світового) до конкретної території. У цілому, *збалансованість фінансової системи держави* – оптимальне поєднання регулівних важелів впливу держави на забезпечення виконання програмних фінансових заходів із пошуком раціональних шляхів реалізації планів економічного розвитку на всіх рівнях та дотриманням відповідного рівня фінансової безпеки.

Процеси у фінансовій системі відповідають об'єктивності, а сама вона підпорядковується дії закону збалансованості фінансової системи.

Відносним показником (базою обчислення всіх інших показників) для розрахунку інтегрального індикатора збалансованості є середній зарібок мешканця певної території, як один із найвагоміших чинників, що свідчать про її наявний фінансовий стан та можливості динамічного соціально-економічного розвитку.

Як показує аналіз, точніше середній зарібок жителів конкретної території можна оцінити, відкинувши 10 % найбільш високої та 10 % найбільш низької заріботної плати й уже з останніх 80 % розраховувати її середню величину.

Оцінка та порівняння інтегрального індикатора збалансованості фінансової системи конкретних територій з урахуванням засад стану фінансової безпеки ґрунтується на даних моніторингу. Водночас, споживачами інформації фінансового моніторингу щодо інтегрального індикатора збалансованості фінансової системи є: міжнародні організації держав, окремі держави, міністерства і відомства, органи місцевого управління та самоврядування, підприємства, населення.

Загалом, *методологія збалансованості фінансової системи з позиції стану фінансової безпеки* – напрям у методології фінансової системи, який розкриває гіпотези, принципи, методи, закон, логіку й технологію організації та проведення збалансованості фінансової системи, критерії оцінки й порівняння її інтегрального індикатора збалансованості.

Література

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія. – К.: КНТЕУ, 2004. – 759 с.
2. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. – К.: НІОС, 2003. – 416 с.
3. Галіцин В.К. Системи моніторингу: Монографія. – К.: КНЕУ, 2000. – 231 с.

4. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2005. – 714 с.
5. Засади формування бюджетної політики держави: Монографія/ За наук. ред. М.М. Єрмошенка. – К.: НАУ, 2003. – 284 с.
6. Карпінський Б.А. Закон збалансованості фінансової системи та його місце в трансформації економіки держави/ Економічні проблеми ринкової трансформації України: Тези доп. Всеукраїнської наук.-практ. конф., Львів, 3-4 грудня 2002 р. – Львів: ЛБІ НБУ, 2002. – С. 106-107.
7. Карпінський Б.А. Закон збалансованості фінансової системи та проблема інноваційного розвитку економіки// Проблеми впливу фінансової системи на інноваційний розвиток економіки: Зб. тез доп., Львів, 28 березня 2003 р. – Львів: НУ "Львівська політехніка", 2003. – С. 11-13.
8. Карпінський Б.А. Збалансованість фінансової системи держави: методологічні основи// Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Економічні проблеми ринкової трансформації України: Зб. наук. праць/ Ред. М.І. Долішній. – Львів: НАН України, ІРД. – 2003, вип. 1 (XXXIX). – С. 39-49.
9. Карпінський Б.А. Збалансованість фінансової системи: методологія, оцінка, порівняння: Монографія. – Львів: Логос, 2005. – 496 с.
10. Карпінський Б.А. Методологія збалансованості фінансової системи держави// Вісник Львівського державного фінансово-економічного ін-ту: Економічні науки. – 2003, № 4. – С. 6-15.
11. Карпінський Б.А. Регіональна фінансова збалансованість: українські та європейські моделі// Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональна політика: досвід Європейського Союзу та його адаптація до умов України: Зб. наук. праць/ Ред. М.І. Долішній. – Ч. II. – Львів: НАН України, ІРД. – 2003, вип. 5 (XLIII). – С. 121-136.
12. Карпінський Б.А., Залуцька Н.С. Стратегіологія розвитку регіону: формування та механізми// Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації: Матер. щорічної міжнар. наук.-практ. конф., 31 жовтня 2007 р. У 2-х томах, т. 1. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2007. – С. 335-337.
13. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Львів: Вид. центр Львівського НУ ім. Івана Франка, 2001. – 608 с.
14. Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залога З. Державне регулювання економіки. – Львів: Українські технології, 1999. – 639 с.
15. Мунтіян В.І. Економічна безпека України. – К.: КВЦ, 1999. – 464 с.
16. Опарін В. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): Монографія. – К.: КНЕУ, 2006. – 240 с.
17. Пастернак-Таранушенко Г. Економічна безпека держави: статика процесу забезпечення. – К.: Кондор, 2002. – 302 с.
18. Стукало Н.В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України// Фінанси України. – 2005, № 5. – С. 29-35.
19. Шклярчук С.Г. Финансовая система: структура, механизм функционирования, оптимизация: Монография. – К.: Нора-принт, 2003. – 568 с.
20. Шлемко В.Т., Білько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. – К.: НІСД, 1997. – 144 с.

УДК 658.152

*Доц. І.Б. Більський, канд. екон. наук;
доц. Р.П. Дудяк, канд. екон. наук – Львівський ДАУ*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ РОЗРОБЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Недостатньо розкрито сутність формування стратегій залучення інвестицій, їхній аналіз та процес вибору стратегій інвестування. Ця стратегія – система довгострокових цілей інвестиційної діяльності підприємства, які визначаються загальними завданнями його розвитку і інвестиційною ідеологією, а також вибором найефективніших шляхів їх досягнення. Інвестиційну стратегію можна представити як генераль-